

ЕДИТОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ ЯК НАПРЯМ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ірина ОДРЕХІВСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна;

наукова співробітниця

Школи славістичних та східноєвропейських студій

Лондонського університету

вул. Тавітон, 16, Лондон

ORCID: 0000-0002-2568-8775

Scopus-Author ID: 57193123179

iryna.odrekhivska@lnu.edu.ua

i.odrekhivska@ucl.ac.uk

У статті представлено едитологію перекладу як міждисциплінарну галузь перекладознавства, що вивчає багатоаспектний процес підготовки перекладних текстів до публікації, роль редакторів, перекладачів та інших суб'єктів у формуванні якісного кінцевого продукту та особливості їхньої співпраці, вплив редакторських рішень на сприйняття перекладених текстів, ширшу взаємодію дискурсів і літератур та на міжкультурну комунікацію. Оскільки напрям едитології перекладу ставить завдання розробити інтерпретаційний механізм редакторських практик у перекладі, що також включає дотримання і професійних стандартів, і етичних міркувань, і цілісності оригінальної праці, у цій статті запропоновано для застосування трирівневу модель концептуального аналізу редакторської практики в перекладі, яка складається з мікро-, мезо- та макрорівнів. На мікрорівні пропонуємо проводити функціонально-структурний аналіз, який охоплює лексичний, семантичний, стилістичний та прагматичний аспекти перекладного тексту. Цей рівень аналізу розкриває, як саме текст позиціонується через конкретні приклади використання цільової мови, які мовні тенденції чи редакторські практики відображає. На мезорівні увага зосереджується на міжособистісному вимірі, а саме на редакторській оцінці ставлення перекладача до авторських інтенцій і способу їх актуалізації та конкретизації. Макрорівень торкається аналізу актуалізованого дискурсу, що також охоплює приклади зсувів, маніпуляцій та тенденційного переписування тексту в перекладі. Едитологія перекладу має велике значення для дослідження представлення української літератури в міжнародному контексті, зокрема в англomовному світі. Історія українсько-англійського перекладу свідчить про те, що саме редактори як куратори перекладних видань концептуально

організували матеріал, активно співпрацюючи з перекладачами та відіграючи ключову роль у формуванні образу української літератури та її впровадженні у світові наративи.

Ключові слова: едитологія перекладу, множинне перекладацтво, переклад, перекладознавство, практика перекладу, редактор.

EDITORIAL STUDIES OF TRANSLATION AS AN AREA OF TRANSLATION RESEARCH

Iryna ODREKHIVSKA

*PhD in Philology (Translation Studies), Associate Professor,
Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics*

Ivan Franko National University of Lviv

1 Universytetska str., Lviv, Ukraine

Visiting Research Fellow

School of Slavonic and East European Studies

University College London

16 Taviton str., London

ORCID: 0000-0002-2568-8775

Scopus-Author ID: 57193123179

iryna.odrekhivska@lnu.edu.ua

i.odrekhivska@ucl.ac.uk

The present article explores editorial studies of translation as an interdisciplinary field of translation studies that deals with the multifaceted process of preparing translated texts for publication, examining the roles of editors, translators, and other contributors in shaping a high-quality final product, as well as considering the influence of editorial decisions on the perception of translated texts, and the broader interaction of discourses and literatures in the realm of intercultural communication. Recognizing the significance of developing an interpretive mechanism for analyzing editorial practices in translation, which also includes compliance with professional standards, ethical considerations, and the integrity of the original work, the paper proposes a three-level model for the conceptual analysis of editorial practices in translation. At the micro-level, we propose conducting a functional-structural analysis that encompasses lexical, semantic, stylistic, and pragmatic aspects of the translated text. This level of analysis reveals how the text positions itself through specific examples of target language usage, showcasing linguistic trends or editorial practices. At the meso-level, attention is focused on the interpersonal dimension, specifically on the editorial assessment of the translator's attitude toward authorial intentions and the manner in which they are actualized and specified. The macro-level involves the analysis of the actualized discourse, encompassing examples of shifts, manipulations, and tendentious rewriting in the translation. Editorial studies of translation are particularly important

for investigating the representation of Ukrainian literature internationally, notably in the English-speaking world. The history of Ukrainian-English translation reveals that editors, acting as curators of translation publications, conceptually structured the material and engaged actively with translators. They played a pivotal role in shaping the presentation of Ukrainian literature and integrating it into global literary narratives.

Key words: *editor, editorial studies of translation, multiple translatorship, translation, translation practice, translation studies.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. під впливом методологічного та міждисциплінарного перегляду світової гуманітаристики у фокусі перекладознавчих досліджень постав «екс-центричний» погляд на переклад, що полягає у відході від текстоцентричних досліджень перекладу до наукової пропозиції гуманізаційного вектору. Зосередження уваги на перекладі як суспільній практиці, прояві активізму та як діяльності колективних чи індивідуальних соціальних суб'єктів дає змогу осмислено враховувати особливості видавничого процесу перекладу, чинників довколалітературної ситуації, тобто т. зв. «мультидискурсивного посередництва», у процесі оприсутнення іноземного твору в цільовому культурному просторі. Така зміна фронтиру сучасних перекладознавчих студій не передбачає руйнування самого центру – дослідження перекладу як тексту, йдеться радше про переосмислення засад наукового пошуку та вдумливе тлумачення суб'єктності (перекладача – редактора – видавця), яка визначає характер та динаміку вписування перекладного твору в ширший контекст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що у 1975 р. один з основоположників сучасного перекладознавчого дискурсу – Антон Поповіч акцентував на вивченні редагування перекладу в дисциплінарному «картографуванні» перекладознавства, виокремивши галузь *праксеології перекладу*, що об'єднує три напрями досліджень: соціологію перекладу, методологію перекладацької критики та редакторську практику перекладу [14, с. 20], лише нещодавні дослідження Гайді Кругер [9], Браяна Мосопа [11], Маріо Бісяди [5; 6], а також українських дослідників [13] засвідчують перехід від фрагментарних студій над аналізом лексико-стилістичних аспектів редакторської роботи в актуалізації певного твору в іншомовній культурній площині до спроб її системного теоретико-методологічного опису й соціально-культурного позиціонування.

Із погляду міжгалузевої проєкції плідними для потенційної інтеграції постають напрацювання Зеновія Партика, який представив *едитологію* як прикладну суспільну галузь, що має два важливі теоретичні складники для дослідження норм, методик та закономірностей: видавничу діяльність і редагування [2]. Якщо другий вимір – це безпосереднє готування текстової версії до публікування, то аспект видавничої діяльності варто розглядати у ширшому значенні. Після утвердження цифрового книговидання (*digital publishing*) настав етап значного впливу медіакомунікацій на діяльність видавництв, політику літературних інституцій та мультимодальний характер книжкових проєктів. Це формує нові виміри

діалогічності, й книга постає «трансмедійною структурою», яка влітається у багат шаровий медіанаратив. Така медіаінтерактивність перекладних видань вкотре підкреслює важливість вивчення едитології перекладу як комплексного та міждисциплінарного напрямку новітнього перекладознавства. Із цієї перспективи розгляд едитології перекладу тісно пов'язаний зі студіями над рецепцією перекладного твору [3; 1] та соціологією перекладної літератури [7; 15].

Відповідно, **мета статті** – обґрунтувати доцільність розгляду едитології перекладу як окремого напрямку перекладознавчих досліджень, запропонувати концептуальну модель та окреслити потенційний механізм розвідок у цій площині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідна точка цієї статті – перекладацький стандарт ISO 17100 2015 р., згідно з яким над перекладом мають працювати щонайменше перекладач та редактор, окрім ще (поза)штатного (внутрішнього) рецензента. У цьому контексті Гідеон Турі в основоположній праці з дескриптивного перекладознавства характеризує етап т. зв. «проміжних рішень», критикуючи метод порівняння вихідного та цільового текстів [19]. Турі вказує, що, оскільки доступними є лише пари текстів оригіналу та перекладу, немає можливості дізнатися, скільки різних дієвців насправді брали участь у створенні перекладу й які різні ролі вони відігравали [19]. Загалом редакторська практика залишається прихованою частиною видавничого процесу, оскільки основний принцип професії редактора полягає у тому, щоб редакторські втручання, якщо застосовані належно, не привертали до себе уваги. Проте, з іншого боку, типовою практикою на етапі перекладознавчого аналізу вже опублікованого перекладу стає приписування будь-яких видозмін, текстуальних трансформацій, видавничих маніпуляцій чи т. зв. «зсувів» одразу перекладачеві, ігноруючи всю складність структури перекладного книговидання та чинників редакторської політики. Тому усталена практика – об'єднання всіх у одну «особу перекладача» [19] – потребує перегляду, що стало стрижневою темою двотомного видання за редакцією Ганне Янсен та Анни Вегенер «Authorial and Editorial Voices in Translation» 2013 р. [8]. Запозичивши термін *множинне авторство (multiple authorship)*, яке увів Джек Стілінджер, щоб запропонувати реалістичний погляд на «індивідуалістичне» авторство у літературі й показати, як літературний твір насправді поєднаний із соціальними, культурними та матеріальними умовами його створення [16], Янсен та Вегенер випрацьовують концепцію *множинного перекладацтва (multiple translatorship)*, яку розглядають у тривимірному спектрі:

1) горизонтальна вісь: як суб'єкти взаємодіють, ведуть співпрацю та позиціонуються на різних етапах процесу перекладу;

2) вертикальна вісь: які сліди, грані та вектори впливу залишають різні суб'єкти в архітектурі перекладеного твору, що постає «багатоголосим» результатом перекладу;

3) третя вісь, що перетинає дві попередні: роль авторитету, влади й колективної відповідальності у діяльності «множинного перекладача» [8].

Така триаспектна модель зводить в одну площину діяльність усіх «ситуативних агентів» перекладу, за терміном Крістіни Тайвалкоскі-Шіхов [17]. У цьому

зв'язку вдало висловилася Жеральдін Броді: «Опублікований текст, наче фінансовий баланс, слугує своєрідним знімком перебігу перекладу. Як у випадку з будь-яким набором рахунків, необхідно зазирнути за номінальну вартість тексту, щоб сформувати розуміння усієї діяльності, яку він представляє» [4].

Виходячи із цього, саме напрям едитології перекладу ставить завдання розробити інтерпретаційний механізм редакторських практик у перекладі, що також включає дотримання і професійних стандартів, і етичних міркувань, і цілісності оригінальної праці. З огляду на завдання едитології перекладу, пропонуємо для застосування трирівневу модель концептуального аналізу редакторської практики в перекладі.

На мікрорівні проводимо функціонально-структурний аналіз (лексики, семантики, стилістики, прагматики перекладного тексту), який виявляє, як текст опосередковується через конкретні зразки використання цільової мови і як віддзеркалює мовні тенденції, редакторські практики тощо. Загалом редакторська робота на мікрорівні дуже варіативна за характером і обсягом [9]. Однак Крюгер зазначає, що редагування може мати такі універсальні «мовні» наслідки, як посилені експліцитність, спрощення, конвенціоналізація та нормалізація до певного письмового стандарту [9]. На мезорівні аналіз зосереджується на міжособистісному вимірі, тобто на редакторській оцінці ставлення перекладача до авторських інтенцій та способу їх актуалізації і конкретизації, тоді як на макрорівні відбувається аналіз актуалізованого дискурсу, що теж розглядає приклади зсувів, маніпуляцій та тенденційного переписування. На мезо- та макрорівнях доцільно, передусім, аналізувати паратексти, тобто всі додаткові способи оприсутнення тексту в культурі, щоб пролити більше світла на його побудову та документувати процес його творення. Джеремі Мандей стверджує, що варто використовувати рукописи для дослідження прийняття рішень у перекладі, тому що «неопубліковані першоджерела, які передують [цільовому тексту] і будуються на ньому, є цінним вікном у робочу лабораторію» [12]. У цьому вимірі напрям генетичної критики, що зародився у Франції, чітко окреслює роль «авантекстів» для розуміння особистісної історії твору, його автора-перекладача чи редактора та його контекстуалізації.

Едитологія перекладу особливо важлива для дослідження репрезентації української літератури в іншомовному просторі, наприклад в англomовному світі. Історія україно-англійського перекладу показує, що саме редактори у ролі кураторів перекладних видань концептуально структурували матеріал, його опрацьовували та долучалися до роботи перекладачів, відіграючи формотворчу роль у представленні українського письменства, його інтеграції у світові наративи та окресленні потенційного герменевтичного кола. Це, зокрема, теж включало надання довідкової інформації, історичного контексту та культурних нюансів у передмовах, виносках та анотаціях.

Зразковим прикладом тандемної роботи у промоції української класики для англomовної аудиторії можна назвати співпрацю Соні Морріс як редакторки та Роми Франко як перекладачки в рамках заснованого ними видавництва Language

Lanterns. У 1998–1999 рр. вони презентували масштабний перекладацький проєкт – шеститомне видання *Women's Voices in Ukrainian Literature*, яке представило англomовні переклади вибраної прози восьми українських письменниць 1880–1920 рр.: Олени Пчілки, Наталії Кобринської, Дніпрової Чайки, Любові Яновської, Ольги Кобилянської, Євгенії Ярошинської, Грицька Григоренка (псевдонім Олександри Судовщикової-Косач) та Лесі Українки. Кожен том мав свою назву: *The Spirit of the Time, In the Dark of the Night, But... The Lord is Silent, From Heart to Heart, Warm the Children, O Sun, and From a Crust of Bread*, яку вибрано редакторкою на основі однойменного твору зі спеціально відібраного та укладеного континууму перекладних текстів, що представлені у кожній книзі. Притаманно, що після першої жіночої збірки *Перший вінок* 1887 р. за редакцією Олени Пчілки та Наталії Кобринської не видавалися серії книг, присвячені жіночим літературним голосам. Тому сам факт видання англomовної перекладної серії стає цікавим «поверненням» до джерела, але вже в іншому мовно-культурному просторі.

У 2004 р. Соня Морріс та Рома Франко видали ще двотомник короткої прози чоловічих голосів української літератури – *Passion's Bitter Cup* та *Riddles of the Heart*, які теж писали в епоху 1880–1920 рр. У 2010 р. цю «чоловічу» серію було оновлено та видано як трилогію *Desperate Times* із такими томами: *Brother against Brother, Between the Trenches* та *Conflict and Chaos*. Як бачимо, завдяки послідовній, чітко спланованій та ґрунтовній співпраці Соні Морріс та Роми Франко як редакторсько-перекладацького дуету ці англomовні переклади вибраних творів українських прозаїків постали у взаємоузгодженому концептуальному обрамленні, що підкреслює і унікальність українського художнього письма, і його релевантність світовим темам. Випрацюваний тематичний підхід до подання перекладів не лише підкреслює самобутність української літератури, а й позиціонує її у ширшому літературному дискурсі епохи кінця ХІХ – початку ХХ ст. Що важливо, усі томи показують системно обґрунтований підхід до оформлення: переклади не містять жодних виносков внизу сторінки (як зазначила редакторка, *works are allowed to speak for themselves* [10]), наприкінці видання завжди подано коротку біографічну довідку про автора, щоб описати історико-соціальний контекст, а видання чоловічої короткої прози мають глосарії наприкінці кожного тому, щоб полегшити розуміння назв озброєнь, імен військових старшин і командирів та ін. Як зазначає Марта Тарнавська у своїх рецензіях, опублікованих у *World Literature Today*, на видання Соні Морріс та Роми Франко, переклади читаються легко, проте інколи можна натрапити на редакторські огрішності: скажімо, кайзера Австро-Угорщини подано в перекладі як *the tsar*, й іноземні прізвища, подані в оригіналі по-українськи, не вивірено з їхніми правильними відповідниками, для прикладу – *Nonkur* замість *Gouncourt*, що є прізвищем французьких письменників-братів ХІХ ст. [18] Ці неточності на мікрорівні жодним чином не впливають на позитивне враження від перекладацького проєкту, зокрема на якість співпраці на мезорівні та гармонійне вписування українських творів у багатоплановий англomовний дискурс через центральні теми жінки, війни, життя

простих селян та ієрархії суспільства (на макрорівні). Навпаки, концептуальна стрункість та далекосяжна видавнича стратегія української прози, яку показав тандем Соні Морріс та Роми Франко, доводять практичну цінність досліджень едитології перекладу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Едитологія перекладу – це міждисциплінарна галузь перекладознавства, яка вивчає багатоаспектний процес підготовки перекладених текстів до публікації, роль редакторів, перекладачів та інших суб'єктів у формуванні якісного кінцевого продукту та особливості їхньої співпраці, вплив редакторських рішень на сприйняття перекладених текстів, а також на ширшу взаємодію дискурсів і літератур та на міжкультурну комунікацію. Перспективи дослідження едитології перекладу мають значний науковий та практичний потенціал, бо дають змогу проаналізувати складну динаміку, яка виникає у редакторському процесі через баланс між адекватністю вихідному тексту та необхідністю культурної адаптації для цільової аудиторії, політику перекладу та етичні наслідки редакторських рішень, ролі технологій на редакторському етапі, формування ринкової привабливості та сприйняття перекладного видання тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Одрехівська І. Аналітична модель дослідження рецепції української літератури в інокультурному просторі. *Іноземна філологія*. 2020. Вип. 133. С. 173–183.
2. Партико З. Загальне редагування: нормативні основи. Львів : Афіша, 2017. 416 с.
3. Пермінова А. Рецептивна модель поетичного перекладу (на матеріалі перекладів американської поезії ХХ століття) : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2015.
4. Brodie G. Schiller's Don Carlos in a Version by Mike Poulton, Directed by Michael Grandage: The Multiple Names and Voices of Translation. *Authorial and Editorial Voices in Translation 1 – Collaborative Relationships between Authors, Translators, and Performers*. Eds. Hanne Jansen and Anna Wegener. Montréal: Éditions québécoises de l'œuvre, collection Vita Traductiva, 2013.
5. Bisiada M. Translation and editing: a study of editorial treatment of nominalisations in draft translations. *Perspectives*. 2018. № 26:1. P. 24–38.
6. Bisiada M. Universals of editing and translation. *Empirical modelling of translation and interpreting* / ed. by Hansen-Schirra S., Czulo O. and Hofmann S. Berlin: Language Science Press, 2017. 241–275.
7. Casanova P. The World Republic of Letters. tr. by M. DeBevoise. Harvard University Press, 2004. 440 p.
8. Jansen H., Wegener A. (eds). Authorial and Editorial Voices in Translation. Vol. 1. Collaborative relationships between authors, translators, performers. Vita Traductiva. Editions quebecoises de l'oeuvre. 2013. 269 p.
9. Kruger H. The effects of editorial interventions: implications for studies of the features of translated languages. *Empirical translation studies: new methodological*

and theoretical traditions / ed. by Gert de Sutter, Marie-Aude Lefer, Isabelle Delaere. Berlin: De Gruyter, 2017. P. 113–155.

10. Morris S. (Ed.). *Brother against brother: selected prose fiction* (Mykola Chernyavsky ... et al.). Translated by Roma Franko. Toronto: Language Lanterns Publications, 2010.

11. Mossop B. *Revising and editing for translators*. Routledge, 2020. 302 p.

12. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge, 2012. 364 p.

13. Odrekhivska I. Translation Editology: Conceptualising the Unknown Known Interdisciplinary Area of Translation Studies. *Respectus Philologicus*. 2017. Vol. 31. № 36.

14. Popovic A. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975. 293 p.

15. Sapiro, G. *The Sociology of Literature*. Tr. by M. Bedecarre and Ben Libman. Stanford University Press, 2023.

16. Stillinger J. *Multiple Authorship and the Myth of the Solitary Genius*. New York & Oxford: Oxford University Press, 1991. p. vi.

17. Taivalkovski-Shilov K. Voice in the Field of Translation Studies. *La Traduction des voix intra-textuelles / Intratextual Voices of Translation*. Montreal: Editions quebecoises de l'oeuvre. Collection Vita Traductiva, 2013. P. 1–9.

18. Tarnawsky Marta. Review: Hrytsko Hryhorenko, Lesya Ukrainka. *From Heart to Heart: Women's Voices in Ukrainian Literature*, 4. Roma Franko, tr. Sonia Morris, ed. Saskatoon, Saskatchewan. Language Lanterns. 1999. *World Literature Today*. 2001. № 75:1. P. 175–176.

19. Toury G. *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. John Benjamins Publishing Company, 2012. 350 p.

REFERENCES

1. Odrekhivska I. (2020). Analytichna model doslidzhennya recepciyi ukrayinskoyi literatury v inokulturnomu prostori [Modelling the Reception Studies of Ukrainian Literature in the Target Cultural Space]. *Inozemna filologiya*, 133, 173–183. [In Ukrainian].

2. Partyko Z. (2017). *Zagalne redaguvannya: normatyvni osnovy* [General editing: normative aspects]. Lviv: VF Afisha. 416 s. [In Ukrainian].

3. Perminova A. (2015) *Receptyvna model poetychnogo perekladu (na materialy perekladiv amerykans'koyi poeziyi XX stolittya)* [Reception Model of Poetry Translation (as based on the material of 20th century American poetry translation): dys... dok. filol. nauk: sp. 10.02.16 «perekladoznavstvo». Kyiv: 2015. [In Ukrainian].

4. Brodie G. (2013) Schiller's Don Carlos in a Version by Mike Poulton, Directed by Michael Grandage: The Multiple Names and Voices of Translation. *Authorial and Editorial Voices in Translation I - Collaborative Relationships between Authors, Translators, and Performers*. Eds. Hanne Jansen and Anna Wegener. Montréal: Éditions québécoises de l'œuvre, collection Vita Traductiva.

5. Morris S. (Ed.). (2010). *Brother against brother: selected prose fiction* (Mykola Chernyavsky ... et al.). Translated by Roma Franko. Language Lanterns Publications, Toronto.
6. Bisiada M. (2018). Translation and editing: a study of editorial treatment of nominalisations in draft translations. *Perspectives*, 26:1, 24–38.
7. Bisiada M. (2017). Universals of editing and translation. *Empirical modelling of translation and interpreting*, ed. Hansen-Schirra S., Czulo O. and Hofmann S. Berlin: Language Science Press, 241–275.
8. Casanova P. (2004). *The World Republic of Letters*. tr. by M. DeBevoise. Harvard University Press. 440 p.
9. Jansen H., Wegener A. (eds). (2013). *Authorial and Editorial Voices in Translation*. Vol.1. Collaborative relationships between authors, translators, performers. Vita Traductiva. Editions quebecoises de l'oeuvre. 269 p.
10. Kruger H. (2017). The effects of editorial interventions: implications for studies of the features of translated languages. *Empirical translation studies: new methodological and theoretical traditions* / ed. by Gert de Sutter, Marie-Aude Lefer, Isabelle Delaere. Berlin: De Gruyter, p. 113–155.
11. Morris S. (Ed.). (2010). *Brother against brother: selected prose fiction* (Mykola Chernyavsky ... et al.). Translated by Roma Franko. Language Lanterns Publications, Toronto.
12. Mossop B. (2020). *Revising and editing for translators*. Routledge. 302 p.
13. Munday J. (2012). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge. 364 p.
14. Odrekhivska I. (2017). Translation Editology: Conceptualising the Unknown Known Interdisciplinary Area of Translation Studies. *Respectus Philologicus*. Vol. 31. № 36.
15. Popovic A. (1975). *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran. 293 p.
16. Sapiro, G. (2023). *The Sociology of Literature*. Tr. by M. Bedecarre and Ben Libman. Stanford University Press.
17. Stiller J. (1991). *Multiple Authorship and the Myth of the Solitary Genius*. New York & Oxford: Oxford University Press. p. vi.
18. Taivalkovski-Shilov K. (2013). Voice in the Field of Translation Studies.” *La Traduction des voix intra-textuelles / Intratextual Voices of Translation*. Montreal: Editions quebecoises de l'oeuvre. Collection Vita Traductiva, p. 1–9.
19. Tarnawsky Marta. (2001). Review: *Hrytsko Hryhorenko, Lesya Ukrainka. From Heart to Heart: Women's Voices in Ukrainian Literature, 4. Roma Franko, tr. Sonia Morris, ed. Saskatoon, Saskatchewan. Language Lanterns. 1999.* / *World Literature Today*, 75:1. p. 175 – 176.
20. Toury G. (2012). *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. John Benjamins Publishing Company, 350 p.